

R u s k o n kiinteät muinaisjännökset

Inventointikertomus 1962

Matti Huurre

	Sisälllys	Sivu
	Esipuhe	s. 4
A.	<u>Kivikautiset asuinpaikat</u>	
	<u>Merttilä</u>	
1.	Hongisto (KM 15587:2-3)	s. 7
2.	Rynkkiö (KM 15588:1-5)	s. 8
3.	Maarnoja (KM 15586:1-2)	s. 9
4.	Kumpare (KM 15590:1-3)	s. 10
5.	Ullantalo (KM 15591:1-4)	s. 12
6.	Lempo (KM 15593:1-8)	s. "
7.	Kirkkonummi (KM 1858:1, 1875:1, 7603:1)	s. 13
B.	<u>Kivikautiset irtolöydöt</u>	
	<u>Merttilä</u>	
8.	Kotaorkko (KM 13074)	s. 15
9.	Kiveskankare (KM 5779)	s. 16
10.	Metsäranta (KM 15592)	s. 17
11.	Hongisto (KM 15587:1)	s. "
12.	Kajala (KM 7452:2, 15589)	s. 18
13.	Eskola (KM 15594)	s. 19
14.	Ali-Keskikylä (KM 15595)	s. "
15.	Päijäinen Hiisimäki (KM 7452)	s. 20
16.	Päijäinen Lohkomaa (KM 3792:1)	s. 21
	<u>Hujala</u>	
17.	Tuuri, Vehmaa (KM 8068:156)	s. 21
18.	Heikkilä, Vehmaa	s. 22
19.	Heikkilä, Kirkkopelto (Turun suom. klass. lyseo)	s. 22

Munittula

20. Ryöväriinvaha (Turun museo 14194) s. 23
21. Asola (KM 15721) s. 25

C. Rautakauden kiinteät muinaisjännökset

Liukola

22. Rinnemaa (Turun museo 12990, KM 15596:1-3) s. 26

Merttilä

23. Päijäinen Hiisimäki (KM 7452:3-6, 7603:1-3, 9363:10) s. 28
24. Päijäinen Kololanoja (KM 9363:9, 15597:1-3) s. 29
25. Päijäinen Hevoskankareenhaka (KM 15598:1-3) s. 30
26. Jussila Koismäki (KM 15599:1-4) s. "

D. Rautakauden irtolöydöt

Merttilä

27. Jussila Esterinmäki (KM 3978:4) s. 31
28. Kankare (Turun museo 336, 337) s. 32

E. Epämääräisiä kiinteitä muinaisjäänöksiä

Merttilä

29. Jussila (KM 15600) s. 33

Kirkonkylä

30. Mäkkylänmäki s. 34

F. Kivikehä

31. "Ryöväriinhauta" s. 35

G. Kuoppia
32. Kirkko (KM 15601) s. 35

H. Kiviraunio
33. Annantalo s. 36

I. Ruuhilöytö
34. Kiisanniittu s. 37

J. Kivikoita s. 37

K. Paikannimistöä s. 38

YLEISKARTTA 1:100000

s. 41

PERUSKARTAT

s. 42-43

KARTTALUONNOKSET 1-7

s. 44-50

VALOKUVAT

s. 57-65

puuttavat
4.2.1977 IS
löytyneet
18.8.1997 UR

ESIPUHE

Rusko kuuluu Varsinais-Suomen pieniin pitäjiin, sen pinta-ala on vain 47.2 km². Sen naapureina ovat Raisio, Masku, Nousiainen, Vahto, Paattinen, Maaria ja Turku.

Pitäjän halki virtaa joki, jonka nimi vaihtelee eri paikoilla. Sen alku on Vahdon puolella, missä sen nimenä on Vahdonjoki. Ruskolle tullessaan se muuttuu Ruskonjoeksi ja mereen se laskee Raisionjokena.

Ruskolta on sekä kivikauden että rautakauden löytöjä. Kummatkin keskittyvät pitäjän pohjoisosaan, Merttilään (nimi esiintyy eri muunnoksina. Kartoissa ja tienviitoissa on Merttilä, paikkakuntalaiset sanovat Merttelä. Vanhoja muotoja ovat Märttelä jne, joskus Märtilä) kylän seuduilla. Muualta pitäjistä on vain joitakin löytöjä.

Kivikautisia asuinpaikkoja tunnetaan Ruskolta nyt 6 - 7. Niitä on sekä kampakeraamisia että nuorakeraamisia ja peruskartan mukaan ne ovat korkeudeltaan 35 - 45 m välillä. Irtolöytöjä on 17 kpl, suurin osa niistä on 25 - 35 m väliltä, vain pari kolme on 40 m vaiheilta tai korkeammalta. Pari vasarakirvestä voi olla hautalöytöä (n:o 7 ja 20).

Meren pinnan ollessa 40 - 45 m nykyistä korkeammalla ulottui se lähelle Ruskon pohjoisrajaa. Ruskonjoen laakso muodosti vuonomaisen lahden, joka ulottui Vahdon kirkon seutuville. Vain pitäjän koilliskolkka, jonka tämä lahti halkaisi, kuului mantereeseen, muu osa pitäjistä oli saaristoa. Vielä 35 m korkeudella meri ulottui Vahdon rajalle asti ja Rusko oli yhä saaristoa. (Vrt. Tallgren: Varsinais-Suomen esihistoria s. 20, k. 13). Kivikauden loppuessa, jolloin meren pinta oli 20 - 25 m nykyistä korkeammalla (Tallgren m.t. s. 19) oli Rusko maatonut lähes kokonaan.

Rautakauden kiinteitä muinaisjäännöksiä on Ruskolla viisi.

Kaksi niistä on kalmistoa, kolme asuinpaikkaa tai muuta. Ne ovat Merttilästä tai aivan sen rajalta ja myös rautakauden irtolöydöt ovat täältä samoin kuin suurin osa mahdollisiin esihistoriallisiin paikkoihin liittyvistä nimistä. Vaikuttaa siltä, että rautakaudella Merttilä on ollut pitäjän keskus. Tarinan mukaan oli tarkoitus, että kirkkokin rakennettaisiin sinne, Kirkkonummelle eli Kirkkomaan nummelle (ks. n:o 7). Ehdolla oli kaksi kirkonpaikkaa, joista lähdettiin viemään pussilla hiekkaa näytteeksi kuninkaalle jotta tämä näkisi, kumpi paikka olisi sopivampi hautausmaaksi. Matkalla pussit vaihdettiin salaa ja niin Ruskon kirkko rakennettiin nykyiselle paikalleen. Tässä yhteydessä voi myös mainita, että maamme ensimmäinen kotimainen piispa, Maunu I (1291-1308) oli kotoisin "Ruskon Märtilästä", paikkakuntalaisten mukaan Merttilän Yli-Keskikylän talosta.

Arkeologisia tutkimuksia ei Ruskolla ole paljon suoritettu. Vain Merttilän Hiisimäellä (n:o 22) on Tallgrenilla ollut pieni kaivaus 1919. Sen lisäksi on pitäjään tehty tarkastusmatkoja, joista topografisessa arkistossa on muistiinpanoja. Kirjallisuudessa on Ruskon löytöjä käsitelty melko vähän. K. Killisen kertomuksessa "Kiinteitä Muinaisjäännöksiä Maskun kihlakunnassa. (SMYA III. 1878) mainitaan ruskolaisiakin löytöjä. Tallgrenin "Varsinais-Suomen historia I. Esihistoria." (Turku 1931) käsittelee myös Ruskoa. Onpa Ruskosta omakin historia, V. Paalasmaan "Piirteitä Ruskon pitäjän menneisyydestä" (Turku 1932), jossa puhutaan myös esihistoriallisista löydöistä. Muita Ruskon löytöjä koskevia kirjoituksia mainitaan edempänä kunkin paikan yhteydessä.

Inventointi tapahtui pääasiassa polkupyörällä liikkuen. Paikat on merkitty yleiskartalle ja peruskartalle 1:20000 ja numeroitu kertomuksen mukaisesti. Kertomuksessa on paikkojen si-

jainti ilmaistu siten että peruskartan numeron jälkeen on merkitty kyseessä olevan ruudun numero ja sen jälkeen tarkempi sijainti on merkitty suluisissa koordinaatteina. Esim. merkintä: Peruskartta 104407 - 67/19 ($x = 567-04$; $y = 6719-60$) tarkoittaa sitä, että paikka on löydettävissä peruskartan 104407 ruudusta 67/19 ja sen tarkempi sijainti on ruudun vasemmasta reunasta 2 mm (= 40 m = x) ja alareunasta 30 mm (= 600 m = y). Paikkojen korkeudet on merkitty peruskartan korkeuskäyrien mukaan.

*Huom.
x = itä =
ja y =
pohjoiskoordinaatti*

Paikkakuntalaiset olivat avuliaita ja asiasta kiinnostuneita. Ennen muita on mainittava Jussilan talon isäntäväki Merttilän kylässä, Anna ja Eero Jussila.

Helsingissä 14.3.63.

Matti Huurre
Matti Huurre

Liitteenä yleiskartta 1:100000
peruskartta 104407
topografikartta 104410
7 karttaluonnosta

} puuttavat 4.2.1971 S

Valokuvat 1 - 23 (filmit 27409 - 27436)

A. Kivikautiset asuinpaikat

Merttilä

1. Hongisto

704 - 01 - 0001

omistaja Onni Lankila os Meijeri, Rusko.

Peruskartta 104407 - 67/19 (x = 567-04; y = 6719-60)

Korkeus 35 - 37 $\frac{1}{2}$ m.

Löydöt KM 15587:2-3 Isketty kivi, kvartsi-iskoksia

Valokuva 1

Hongiston talo (1962 autiona) sijaitsee Ruskon pohjois-
osassa Papumäelle vievän maantien länsipuolella. Talo on raken-
nettu pienelle mälle, johon meren ollessa 35 m nykyistä korke-
ammalla on ollut vähäisenä saarena Merttilästä pohjoiseen pistä-
vässä salmessa.

Mäki on maaperältään kivikkoista, sen laella kasvaa pui-
ta. Kun taloa sinne aikoinaan rakennettiin, oli mv. Lankilan
kertoman mukaan viemäriputkia asennettaessa tavattu aivan talon
lounaiskulman luota, puutarhan puolelta, kaksi "hautaa", joihin
hän oli kiinnittänyt huomiotaan. Ne olivat olleet n. 2 m pitkiä
kivettömiä hiekka-alueita, seassa oli ollut nokeakin. Mitään ki-
veystä tms ei oltu huomattu, ei myöskään mitään löytöjä. Isän-
nän käsityksen mukaan piti näistä "haudoista" olla vielä jotain
jäljellä, mutta koekuopilla ei voitu havaita mitään tässä suh-
teessa. Sen sijaan löytyi täältä, siis talon SW-puolelta, aivan
nurkan läheltä isketty kivi, jota ehkä on hiukan hiottu (15587:2)
sekä pari kvartsi-iskosta. Kysymyksessä voi olla kivikautinen
asuinpaikka.

Hongiston pellolta talosta n. 200 m luoteeseen on löytynyt kivikirves (15587:1), josta tarkemmin irtolöytöjen yhteydessä (ks. n:o 11).

2. Rynkkiö

704-01-0002

omistaja Raimo Järäinen, Merttilä, Rusko

Peruskartta 104407 - 66/18-19 (x = 566-86, y = 6719-00)

Korkeus 40 - 45 m

Löydöt KM 15588:1-5. Kampakeramiikkaa, iskoksia

Valokuvat 2 - 3

Karttaluonnos

Rynkkiön alue sijaitsee Merttilän kylästä luoteeseen Maskun rajalla. Se on kallioista metsäseutua, jonka laidassa Ali-Keskikylän talolla on hiekkakuoppa. Meren ollessa 40 m nykyistä korkeammalla kuului Rynkkiö suurehkoon saareen, jonka koillisessa erotti silloisesta mantereesta kapea salmi, nykyinen Kervanojan alue. Puheena oleva hiekkakuoppa on tämän "muinaissaa-ren" koillisosassa olevalla niemekkeellä, jota nykyisin idässä ja etelässä rajoittavat pellot.

Hiekkakuoppa on ollut käytössä kauan aikaa ja on osittain metsittynyt uudelleen (karttaluonnos 1). Nykyisin käytössä oleva kuoppa on kaksihaarainen, suunnilleen U:n muotoinen ja sen vierellä on kaksi pienempää kuoppaa. Sen reunoilta löytyi asuinpaikan jälkiä kolmelta kohdalta. Kuopan läntisen haaran pohjoispäästä löytyi keramiikkaa, mm suuri Jäkärilän tyylin reunapala (15588:1) sekä iskoksia, saman haaran lounaisosasta, eteläisemmän vanhan kellarin luota jokunen iskos sekä kuopan kaakkoisosasta, sinne johtavan tien pohjoispuolelta muutama rapautunut ja

ja huokoinen astianpala (15588:3) sekä iskoksia.

Ilmeisesti kysymyksessä on ollut yhtenäinen asuinpaikka, jonka hiekanotto on suureksi osaksi jo tuhoutunut. Jäljellä olevalla alueella olisi syytä suorittaa pieni tutkimus, sillä kuoppa on vielä käytössä.

3. Maarnoja

764-01-0003

om. Väinö Toivonen, Meijeri, Rusko

Peruskartta 104407 - 68/19 (x = 568-46, y = 6719-07)

Korkeus 40 - 45 m

Löydöt KM 15586:1-2. Nelisivuinen oikokirves, nuora-
keramiikan pala

Valokuva 4

Maarnojan peltoalue on Ruskolta Vahdolle vievän maantien länsipuolella lähellä Vahdon rajaa. Sen halki virtaa pieni oja Ruskonjokeen. Maantieltä n. 300 m päässä pistää peltoon metsäsaarento, jossa sijaitsee lato peltotien varressa. Maasto on melko tasaista, heikosti kaakkoon viettävää.

Pelloilta ladon kaakkoispuolelta oli maanomistajan tytär, Anneli Toivonen löytänyt nelisivuisen oikokirveen (15586:1). Paikalla käydessäni kasvoi pellossa viljaa, eikä siellä mahdollisesti olevasta asuinpaikasta voinut saada selvää.

Metsikössä, ladon päästä n. 10 m etelään on pieni hiekkakuoppa, läpimitaltaan n. $1 \frac{1}{2}$ m, josta on tilapäisesti otettu hiekkää. Tässä kuopassa näkyy n. 30 sm syvyydellä vahva hiilikkerros. Siitä löytyi myös pieni nuorakeramiikan astian reunapala, koristettu pisteillä.

Toistaiseksi ei voi ratkaista, onko kysymyksessä asuin-

paikka vai hauta. Kirves ja ruukunpala eivät ole ainakaan samalta kohdalta löytyneitä.

4. Kumpare

704 01 - 0004

omistaja Onni Lankila, meijeri, Rusko

Peruskartta 104407 - 68/18 (x = 568-34, y = 6718-26)

Korkeus $37 \frac{1}{2}$ - 40 m

Löydöt KM 15590:1-3 Kampakeramiikkaa, iskoksia

Valokuva 5

Karttaluonnos 2

Paikka on Ruskolta Vahdolle vievän maantien ja Ruskonjoen välissä lähellä tienhaaraa, josta Nousiaisiin ja Papumäelle vievä tie erkanee Vahdon tiestä. Tien vieressä kilometripylvään (Turkuun 16 km - Vahdolle 6 km) kohdalla on hiekkakuoppa, joka osaksi on vanha, mutta osaksi vielä käytössä. Aikoinaan se on ollut pitäjän yhteinen hiekkakuoppa, mutta nyt se on Onni Lankilan omassa käytössä. Kuopan länsipuolella on maantien ja joen välillä Märkähäntä-niminen pelto ja kuopan eteläpuolella lähellä jokea Onni Lankilan veljen Kosti Lankilan Kumpare-niminen huvila.

Hiekkakuopan ympäristö on itään ja kaakkoon viettävää mäntykangasta. Kuopan itäpuolelta kulkee metsätie Kumpareen vajalle ja sahauspaikalle. Tältä polulta löytyi kuopan itäpuolelta saviastian paloja (KM 15590:1), tyyliä III:1. Mv. Lankila kertoi edellisenä talvena hiekoittaneensa tietä kun sirkkeliä oli kuljetettu pois sahauspaikalta ja tällöin on keramiikka nähtävästi joutunut polulle. Tämä hiekka ei ole peräisin suuresta hiekkakuopasta, vaan tien itäpuolelta tilapäisestä pienestä kuo-

pasta, ilmeisesti siitä, mistä inventointimatalla löytyi kappale ruusukvartsia ja ruukunpala. (Karttaluonnos, kohta A). Toisesta koekuopasta (karttaluonnos, kohta B) löytyi keratofyyri-iskos. Sen sijaan hiekkakuopan seinämissä ei näkynyt mitään asuinpaikan merkkejä. Sen etelälaidassa näkyi profiili kuopasta, jonka kerrottiin olleen vanha sudenkuoppa. (Karttaluonnos, kohta 2). Hiekkakuopasta itäänpäin, polun itäpuolella on pyöreä kuopanne (karttaluonnos, kohta 1), läpimitaltaan n. 4 m, johon pohjoissuunnasta johtaa pieni oja. Kuoppaa on nyt täytetty kaikenlaisella roskalla ja sen ympäristö vaikuttaa myllätyltä.

Alempana Kumpareen talon kohdalla oli taloa rakennettaessa havaittu tulisija(?); nokea ja palaneita kiviä sekä sulanutta lasia(?). Talon ympäristöön on tuotu maata muualta ja sitä on muutenkin myllätty, joten siitä ei saanut mitään selvyyttä. Muuta erikoista ei "tulisijan" lisäksi siinä ole havaittu, (karttaluonnos, kohta 3).

Tässä yhteydessä voi myös mainita, että talon ja hiekkakuopan väliltä on kulkenut vahtolaisten vanha talvitie pitkin Ruskonjoen länsirantaa.

Mv. Onni Lankila ilmoitti, että hän tarvitsee kuopasta hiekkaa rakentaessaan navettaa. Koska nykyisen hiekkakuopan seinämissä ei näkynyt asuinpaikan merkkejä eikä myöskään metsätien länsipuolelle kaivetut koekuopat tuottaneet tulosta en katsonut aiheelliseksi kieltää hiekanottoa täältä. Sen sijaan mv. Lankila lupasi, ettei hiekkakuoppaa laajenneta tien toiselle puolelle, mistä löydöt ovat peräisin.

5. Ullantalo *701-01-0005* *14 I*
omistaja Tuomo Heikkilä, meijeri, Rusko
Peruskartta 104407 - 68/17 (x = 568 - 52, y = 6717-84)
Korkeus n. 45 m
Löydöt 15591:1-4. Keramiikkaa, hioin, iskoksia jne.
Karttaluonnos 3.

Löytöpaikka sijaitsee Ruskonjoen itäpuolella Ullantalonsa metsässä, talosta n. $\frac{1}{2}$ km pohjoiskoilliseen. Maasto on täällä mäntyä ja kuusta kasvavaa hiekkakangasta, joka viettää länsilounaaseen.

Kankaalla on laajahko hiekkakuoppa, joka muutamaan aikaan ei ole ollut käytössä ainakaan paljoa; sen pohjalla kasvaa puita. Tämän kuopan itäpään reunoilta tuli asuinpaikkalöydöksiä: pieni pala koristelematonta huokoista keramiikkaa (15591:1), hioinlaatan sirpale punertavaa hiekkakiveä (15591:2) sekä iskoksia. Yksi iskos tuli myös suuren kuopan eteläpuolella olevasta pikkukuopasta.

6. Lempo *704-01-0006*
omistaja Kaj Jessen-Juhler, Merttilä, Rusko
Peruskartta 104407 - 67/17 (x = 567-58, y = 6717-86)
Korkeus n. 35 m
Löydöt KM 15593:1-8. Nuorakeramiikkaa, kirveen terä, iskoksia ym.
Valokuva 6.

Lempon talon (tai oikeastaan Pelto-Huukan, joka on Lempon kanssa yhdistettynä) pellolta ns Kervan lohkosta löytyi

paljon jälkiä kivikautisesta asuinpaikasta. Tämän paikka sijaitsee Merttilän kansakoulusta n. 400 m pohjoiseen, Kervanojan länsipuolella olevan pellon ylälaidassa. Täällä on metsän reunassa lato. Siitä etelään on pelto savea, mutta pohjoiseen päin mentäessä se muuttuu hiekkamaaksi. Tältä hiekkaiselta alueelta ladon luota alkaen n. 100 m matkalla pohjoiseen oli suhteellisen runsaasti löytöjä: nuorakeramiikkaa (15593:1), pyöreäteräisen oikokirveen terä (15593:2), kvartsi- ja keratofyyri-esineitä sekä iskoksia. Jokunen iskos tuli myös metsän reunassa olevasta vanhasta hiekkakuopasta, joka on ladosta n. 60 m pohjoiseen.

Pelto viettää itään, Kervanojaan päin. 35 m:n korkeuskäyrä kulkee pitkin metsän reunaa, ja löydöt tulivat aivan sen läheltä. Mikäli kysymys on merenranta-asuinpaikasta, oli tämä paikka samalla muinaissaarella kuin aikaisemmin puheena ollut Rynkkiön asuinpaikka (ks. n:o 2). Kervan alue oli tällöin salmena ja nyt puheena oleva paikka oli tämän salmen suulla, lähellä avarampaa selkää, joka avautui Merttilän nykyisen kyläaukean kohdalla.

7. Kirkkonummi

709-00-0001

yhteismaata.

Peruskartta 104407 - 68/17 (x = 568-06, y = 6717-76)

Korkeus 30 - 32 $\frac{1}{2}$ m

Löydöt	KM	1858:1	Oikokirves
		1875:1	Vasarakirves
		7603:1	Hioin

Kertomuksessaan Maskun kihlakunnan kiinteistä muinaisjäännöksistä SMYA III:ssa kertoo K. Killinen Ruskon löytöpai-

koista mm seuraavaa (s. 96): Arvokas löytöpaikka on Ruskossa n.k. Kirkkonummi; se on hietanummi Ruskonjoen rannalla Vahdolle menevän tien vieressä, virsta matkaa Eskolan talosta, (alaviite 1 : Kirkkonummi on Märttälän ja Koiviston välillä, maantien ja joen välissä, siinä, missä nämä ovat lähinnä toisiaan). Nummesta on löytty koko kolme kaunista vasarakirvestä ja kaksi oikokirvestä. Nuo kalut ovat tulleet esille hiekkaa otettaessa yli kahden sylvän syvyydeltä, ei niitä kuitenkaan ole löytty yhtä haavaa, vaan eri kerroilla. - Yksi siitä löytty vasarakirves oli Käskylän poi'alla, sen lunastin ja museoon toimitin. Toinen samallainen oli ollut Eskolan torppari Koskelalla, (ilmeisesti Koskelan torppa on nykyinen Vähäkoski) mutta hän oli sen kaupitellut "pohjalaiselle". Kolmas edellisten kaltainen on Matti Pihlavalla Hujalassa. Mattia itseä en tavannut, mutta naapurit vakuuttivat sen hänellä vielä olevan. Ylipään näistä kivivasaroista puhuttiin niin monessa paikassa, että varmaan voipi uskoa niiden olleen olemassa. Eskolasta sain pyöreäkylkisen oikokirveen viheriänharmaasta kivistä; sen toimitin museoon. Samassa talossa oli ollut toinen samallainen, mutta sitä ei nyt löytty."

Mainittu Kirkkonummen hiekkakuoppa on Ruskon osuusmeijerin pohjoispuolella, maantien ja joen välissä, kirkosta n. 4 km NNW. Se on ollut pitäjän yhteinen hiekanottopaikka. Nykyisin tätä suurta ja syvää kuoppaa ei enää käytetä hiekanottoon, vaan se on osittain kaatopaikka. Kuopan pohjalla on kanatarha. Kuopan reunoilla ei näkynyt kulttuurikerrosta, maaperä on pehmeää hiekkaa. Mitään asuinpaikkalöytöjä ei tullut, ei myöskään ympäristöstä: etelän puolella ovat meijerin rakennukset, idässä, joen puolella Vähäkosken talo (om. Toivonen) ja lännessä maantie.

Paikalta on löydetty seuraavat esineet: KM 1858:1 lähes oikoteräinen kirves, jonka Killinen on tuonut museolle; KM 1875:1

vasarakirves, samoin Killisen tuoma, "saatu Käskylän (=Keskikylä) talosta Märttälän kylästä" sekä KM 7603:1 hiomakiven(?) kappale, jonka Tallgren on tuonut 1919. Muut Killisen mainitsevat esineet ovat teillä tietymättömillä.

Tallgrenin muistiinpano top-arkistossa kertoo, että hiekanajossa olisi vielä löydetty kaksi vasarakirvestä, jotka olisivat joutuneet Turun museoon. Ainakaan Kansallismuseon luette-loissa ei näistä ole mitään muuta mainintaa.

Löytäjän perusteella ei voi sanoa, onko kysymyksessä asuin- vai hautapaikka. Edelliseen viittaisi hioinkivi, kun taas vasarakirveitä (joista siis vain yksi on tallessa) on ehkä mieluummin pidettävä hautakalustona. Ehkä paikalla on ollut sekä hautoja että asuinpaikka, jotka ovat hävinneet hiekanotossa.

K. Killinen: Kiinteitä Muinaisjäännöksiä Maskun kihlakunnassa.
SMYA III s. 96.

V. Paalasmaa: Piirteitä Ruskon pitäjän menneisyydestä.

A.M. Tallgren: Varsinais-Suomen esihistoria s. 117.

A.M. Tallgren: Muistiinpanoja Ruskolta top. arkistossa.

B. Kivikautiset irtolöydöt

Merttilä

8. Kotaorkko

Top. kartta 194410 - 70/17

Korkeus 40 - 45 m

KM 13074 Kourutaltoa

"L. uuttaaja Eero Aare Ruskon Merttelästä(?), paikalta, jossa ruskolaiset asuneet suurpalon jälkeen, nousut kynnettäessä saviperäisestä maasta."

Kun Merttilän kylä 1762 paloi kokonaan, kerrotaan kyläläisten asuneen jälleenrakennuksen aikana suuressa yhteisessä rakennuksessa. Tämän rakennuksen aineksista oli myöhemmin rakennettu lato, joka oli pystyssä viime aikoihin asti eli Kotarkko-nimisen Kotaorkko-nimisen niittyalueen reunassa. Perimätiedon mukaan olisivat merttiläiset asuneet juuri täällä, vaikka on vaikea ymmärtää heidän muuttaneen yli 3 km päähän korven keskelle siksi aikaa, kun kylää rakennettiin.

Joka tapauksessa mainittu kourutaltoa on löydetty juuri Kotaorkon pellosta. Maasto on tasaista savikkoa eikä tunnu soveltuvan kivikautiseksi asuinpaikaksi.

9. Kiveskankare

Peruskartta 104407 - 69/17

Korkeus 35 - 40 m

KM 5779 Oikokirves, huonotekoinen

"Ruskon pitäjän Merttelän kylän Lempon talon Kiveskankareen niitystä n. 2 km talosta pohjoiseen, kynnettäessä."

Kiveskankare on pelto- ja niittyalue Merttilän kylän keskustasta n. 2 km koilliseen. Se ei kuulu enää Lempon talolle vaan on jaettu useampien palstojen kesken. Kirveen tarkempaa löytöpaikkaa ei enää voinut saada selville. Itse niittyalue on tasaista maata, joka tuskin on kelvannut asuinpaikaksi.

Myöskään ympäristöstä ei löytynyt asuinpaikan merkkejä.

10. Metsäranta

om. Kauko Tuhkanen, meijeri, Rusko

Top. kartta 104410 - 70/17 (x = 570-77, y = 6717-94)

Korkeus n. 40 m

KM 15592 Piinuolenkärki

Ruskolla ollessani jouduin esittelemään kansakoululaisille inventointimatalla saamiani löytöjä. Seuraavana aamuna toi sitten koululainen Pekka Tuhkanen kotipellostaan Metsärannan tilalta löydetyn piinuolenkärjen, joka lunastettiin 2000 mk:lla Kansallismuseolle.

Metsärannan tila on n. 4 km itäkoilliseen Merttilän kylän keskustasta, lähellä Vahdon, Paattisten ja Maarian rajaa. Nuolenkärki oli löytynyt talon itäpuolella olevalta pellolta n. 100 m päästä asuinrakennuksesta. Pelto oli alavaa savimaata, yleensä varsin märkää. Asuinpaikkalöydöistä on tuskin kysymys.

11. Hongisto

om. Onni Lankila, meijeri, Rusko

Peruskartta 104407 - 66/19

Korkeus 30 - 35 m

KM 15587:1 Jäkärän tyypin kirves, sideurre.

Mv. Onni Lankilan lahjoittama esine. Löydetty ilmeisesti, (Mv. Lankila ei varmuudella muistanut, oliko täältä löyty-

nyt esine juuri tämä kirves vai kourutaltta KM 15594 (ks. n:o 13), Hongiston talon luoteispuolelta, pellosta.

Pelto on alavaa loivasti etelään viettävää maata. Minkäänlaisia asuinpaikan merkkejä ei pellolla näkynyt, vaikka varsinkin sen yläosa näytti hyvin sopivalta. Hongiston talon luona oleva asuinpaikka (ks. n:o 1) on lähellä kirveen löytöpaikkaa.

Hongisto on Maskunjoen ja Ruskonjoen alueiden välisellä vedenjakajalla.

12. Kajala

om. Leo Uttula, meijeri, Rusko

Peruskartta 104407 - 67/18

Korkeus 30 - 35 m.

KM 7452:2 Jäkärän tyypin kirves, terä särkynyt.

KM 15589 Tasataltta

KM 7452:2 "L. Emil Salonen Ruskon Kervan alueen Kajalan torpan kuokkamaasta n. 1 km Eskolan talosta NW. Paikka viettää S ja on hietamaata. S - puolella virtaa Kervanoja."

Kajalan talo on Merttilän kylästä pohjoiseen olevalla Kervan niitty- ja peltoalueella, jonka halki Kajalan itäpuolella virtaa Kervanoja miltei pohjois-eteläsuuntaisena. Alue on melko tasaista, hiukan Kervanojaan viettävää. Itse Kajalan talo on rakennettu pellon keskellä olevalle kumpareelle.

Kuokkapeltoa, josta kirves on löytynyt, ei voitu paikallistaa. Myöskään tasataltan 15589 (lunastettu Kansallismuseoon 500 mk:lla) löytöpaikkaa ei muistettu tarkemmin: "jostakin pellostä se on otettu".

Pellot olivat viljalla eikä niistä voinut saada selvyyttä. Mahdollisesti esineet ovat irtolöytöjä. N. 600 m Kajalan talosta luoteeseen on Rynkkiön asuinpaikka (n:o 2) ja saman verran eteläkaakkoon taas Lempon asuinpaikka (n:o 6).

13. Eskola

om. Onni Lankila, meijeri, Rusko

Peruskartta 104407 - 67/17

Korkeus 30 - 35 m

KM 15594 Käyräselkäinen kourutaltoa

Mv. Onni Lankilan lahjoittama esine. Löytynyt ilmeisesti-(Mv. Lankila ei varmuudella muistanut oliko täältä löytynyt esine juuri tämä kourutaltoa vai mahdollisesti kirves KM 15587:1 (ks. n:o 11) - Eskolan talon pellostä maantien länsipuolelta vastapäätä Säästöpankkia, Kervanojan suun lähetyviltä. Maasto on melko tasaista, hiukan Kervanojaan viettävää. Sitä ei kasvullisuuden vuoksi voinut tutkia tarkemmin, mutta ei vaikuttanut asuinpaikalta.

14. Ali-Keskikylä

om. Raimo Järäinen, Merttilä, Rusko

Peruskartta 104407 - 67/16

Korkeus 30 - 35 m

KM 15595 Nelisivuinen oikokirves

Lahja. Löydetty Ali-Keskikylän talon pellosta, Merttilästä Liukolaan vievän maantien eteläpuolelta n. 50 - 60 m talosta lounaaseen. Samoilta seuduilta, ehkä tien pohjoispuolelta, on löytynyt myös kourutaltta(?), joka nyttemmin on kadonnut. Maasto on kaakkoon, Ruskonjokeen, viettävää peltorinnettä, asuinpaikaksi sopiva. Kuitenkaan ei siitä löytynyt mitään asuinpaikan merkkejä, vaikka osa pellosta oli perunamaana, joten sitä saattoi kohtalaisen hyvin tutkia.

15. Päijäinen

Hiisimäki

om. Rauni ja Matti Alanne, Rusko

Peruskartta 104407 - 67/16

Korkeus n. 30 m

Valok. 8, 9, 13.

KM 7452:1 Vasarakirveen kanta.

"L. aikanaan Ruskon Merttelän Päijäisten talon Hiisimäestä".

Hiisimäeltä on myös rautakautisia löytöjä (ks. n:o 23). Mitään kivikautisen asutuksen merkkejä ei paikalla voinut huomata.

16. KM 3792:1 Nelisivuinen oikokirves

"Ruskolta Päijännän talon Lohkomaan peltoa raivatessa löysi isäntä Matti."

Lohkomaan peltoa ei muistettu ja löytöpaikka jää aivan tuntemattomaksi.

Hujala

17. Tuuri

Vehmaa

om. Pekka Nikula, Rusko

Peruskartta 104407 - 65/15

Korkeus 25 - 30 m

KM 8068:156 Vasarakirves, Vellinge-tyyppiä.

"Löytänyt renki Hannes Mondolin Ruskon pitäjän Hujalan kylän Tuurin talon Vehmaa-nimiseltä pellolta kyntöturpeesta...

Löytöpaikka oli mainitun pellon E - kulmasta lukien n. 100 m päässä pellon syrjässä. Maaperä löytöpaikalla on hiekkaperäistä."

Tuurin Vehmaa on talosta n. 1.3 km talosta pohjoisluoteeseen, Vehmaan niittyalueen kaakkoisosassa, alueen halki virtaavan ojan pohjoispuolella. Mitään asuinpaikan merkkejä ei siellä voinut havaita, ei myöskään pellon kaakkoispuolella olevalla uudisraivioilla. Kirveen löytösuhteet eivät viittaa myöskään hautalöytöön, joten se on ilmeisesti hajalöytö.

A. Europaeus: Kansallismuseon kivikauden kokoelman kasvuvuosina
1920 - 23, s. 49. SM 1925.

18. Heikkilä

Vehmaa

Peruskartta 104407 - 65/15-16

Korkeus 25 - 30 m

Oikokirveen kappale

V. Paalasmaan kirjoittamassa historiikissa: Piirteitä
Ruskon pitäjän menneisyydestä (Turku 1932) mainitaan, että
"Heikkilän Vehmaasta" on 1929 löytynyt oikokirveen kappale,
jonka mainitaan olleen ylioppilas Olavi Heikkilän hallussa.
Mainittu Olavi Heikkilä on kaatunut sodassa eikä hänen lesken-
sä Aili Heikkilä tiennyt mitään kirveestä, jonka nykyinen olin-
paikka on siis tuntematon.

Heikkilän Vehmaan-niitty on sodan jälkeen luovutettu
siirtoväelle. Se on alueen halki virtaavan ojan länsipuolella
vastapäätä Tuurin talon maita. Mitään asuinpaikkaan viittaavia
merkkejä ei siellä voinut havaita.

19. Heikkilä

Kirkkopelto

om. Olavi Heikkilän perikunta, Rusko.

Peruskartta 104407 - 66/14

Korkeus 25 - 30 m.

Karttaluonnos^y.

Turun suomalainen klassillinen lyseo: Nelisivuinen poikkikirves.

"Löydetty keväällä 1939 Ruskon pitäjän Hujalan kylästä Heikkilän tilan -- kirkkopellolta n. 400 m Ruskon kirkolta luoteeseen; löytöpaikka on hiekkamultamaata."

Heikkilän talon kirkkopelto on talon kaakkoispuolella, talon ja kirkon välillä. Se on alavaa, Ruskon jokeen päin viettävää peltoa. Siinä kasvoi viljaa, eikä tarkempia tutkimuksia voinut suorittaa. Paikalla on tuskin asuinpaikkaa.

Munittula

20. Ryöväriinvaha

Peruskartta 104407 - 67/13 (x = 567-44, y = 6713-08)

Korkeus n. 45 m

Valokuva 7.

Turun museo 14194 Vasarakirves, tyyppiä II.

"Löydetty --- Ruskon pitäjän yleisestä santakuopasta (lentokentän takana) yli metrin syvyydestä".

Löytöpaikka on Munittulan kylän Asolan hiekkanutmi vanhan (lentokentän kautta kulkevan) Turun tien ja uuden maantien välisessä kielekkeessä. En tavannut löytäjää, mutta aivan hiekkakuoppa-alueen vierellä asuvan paikkakuntalainen, joka sanoi olleensa löytöhetkellä paikalla, kertoi sen löytyneen "Ryöväriinvahan läheltä kiviringistä, jonka kohdalla n. 1 - 1½ m

syvyydellä oli näkynyt mustaa maata."

Ryövärintevahan ja sen läheisyydessä olevan kivikehän, "Ryövärintevahan", on kuvannut ja kartoittanut Hackman 1929. Hänen kertomuksensa onkin ainoa, mistä näitä enää voi tutkia. Koko kangas vahoineen ja hautoineen on näet muuttunut laajaksi hiekkakuopaksi osittain TVH:n (pohjoispuoli), osittain "Turun kaupungin toimesta. Mikäli puheena oleva vasarakirves todella on löytynyt kivikehän kohdalta, on tämä hävitetty 1948. Sensijaan itse Ryövärintevaha on räjäytetty vasta vuosi tai pari sitten. Hackmanin kuvauksen mukaan tämä Ryövärintevaha oli suuri 4 - 5 m korkea siirtolohkare, jonka yksi sivu oli muodostanut luolan tapaisen. Tämän kiven vieressä oli pienempi, päältä tasainen lohkare. 1952 painetulle peruskartalle on Ryövärintevaha merkitty näkyviin. Kivikehä, "Ryövärintevaha", oli parisenkymmentä metriä näistä kivistä lounaaseen. Tämä oli läpimitaltaan n. 6 m. Sen keskelle kaivetussa kuopassa ei näkynyt kulttuurikerrosta.

Tarinan mukaan kivikehään oli haudattu 7 ryöväriä, jotka olivat asustaneet Ryövärintevahan alla olevassa luolassa.

Ilmeisesti kirves on peräisin haudasta. Onko mainitulla "Ryövärintevahan" kivikehällä ja sillä yhteyttä keskenään, jää epäselväksi. Ainakaan muualla Suomessa ei vastaavanlaisia kivikehiä ole vasarakirveshautojen yhteydessä tavattu, joskin muunlaisia kiveyksiä joskus esiintyy, (esim. Merijärvellä).

Läheltä "Ryövärintevahaa" on toinenkin vasarakirveslöytö, ks. seuraava.

Hackman: Rusko socken. Stensättningen och "Ryövärintevaha" i Asola hemmans skog. Tarkastuskertomus top. arkistossa.

A.M. Tallgren: muistiinpanoja Ruskolta top. arkistossa.

A.M. Tallgren: Varsinais-Suomen historia I s. 178.

V. Paalasmaa: Piirteitä Ruskon pitäjän menneisyydestä.

21. Asola

Peruskartta 104407 - 67/13, (x = 567-24, y = 6713-30)

Korkeus 35 - 37 $\frac{1}{2}$ m

KM 15721 Vasarakirves, tyyppiä I.

Löytänyt Martti Välimaa kolmisenkymmentä vuotta sitten Asolan talon hiekkakuopasta tuodusta hiekasta. Mainittu hiekkakuoppa oli ollut n. 300 m luoteeseen Ryöväriinvahasta, harjun päällä, paikalla, jonka yli kulkee nyt uusi Turun tie. Löytäjän mukaan ei kirves ole ollut kovin syvässä: sillä oli näet "roskaa silmässä".

Tiedon tästä kirveestä sain paikkakunnalla ollessani. Löytäjä kertoi kuitenkin, että parisen vuotta sitten hän oli luovuttanut esineen turkulaiselle lehtorille, Martin Holmstenille, jonka osoitetta hän ei muistanut. Mainitun nimistä lehtoria ei kuitenkaan Turun puhelinluettelosta löytynyt. Ainoa lehtori, jonka nimi oli lähellä Välimaan mainitsemaa, oli H.M. Holmberg. Hänelle kirjoitettiin ja tiedusteltiin kirvestä. Tällöin selvisi, että lehtori Holmberg oli oikea mies, mutta hän oli kuollut aivan äskettäin. Hänen leskensä, rouva Signe Holmberg toimitti kuitenkin kirveen museolle ja siitä lähetettiin Martti Välimaalta löytöpalkkio.

Mahdollisesti tämäkin kirves, kuten edellinen, on haudasta. "Silmään menneet roskat" ovat voineet joutua sinne myöhemmin. Kirveshän ei löytynyt "paikan päällä" vaan Tuorin talon pihalle tuodusta hiekasta.

C. Rautakauden kiinteät muinaisjäännökset

Liukola

22. Rinnemaa *704-60-0005*
om. Onni Ali-Keskikylä, os. Merttilä, Rusko.
Peruskartta 104407 - 66/16 (x = 566-90, y = 6716-64)
Valokuvat 8, 10, - 12 Kartta- ja profiililuonnokset 5 - 6
Turun Museo 12990 Keihäänkärki
KM 15596:1 Keihäänkärki
15596:2 Keihäänkärki
15596:3 Saviastian paloja

Rinnemaan talo sijaitsee aivan Merttilän ja Liukolan kylien rajalla, Merttilästä Ruskonjoen länsipuolitse kirkolle vievän tien luoteispuolella. Aikaisemmin maa on kuulunut Moisio taloon (om. Vernerin Ali-Keskikylä, Onni Ali-Keskikylän isä).

1937 löytyi Moisio talon maalta (nyt kuuluu Rinnemaahan) aivan tien varrella olevasta kivirauniosta rautainen keihäänkärki, joka saatiin Turun Museoon. Cleve kävi tällöin paikalla ja totesi, että osa raunioista oli hajoitettu hiekan otossa. Kuopan reunasta löytyi palaneen luun siruja, joten kysymyksenä oli hautaraunio.

Kesällä 1962 paikalla käydessäni totesin, ettei tästä rauniosta ollut mitään näkyvissä. Paikka oli tien vieressä suuren koivun luona. Koivun ympäristöä oli tasoitettu ja siihen tuotu lisämaata (kuva 11). Mitään erikoista ei siinä oltu havaittu eikä nytkään ollut mitään nähtävissä.

Sen sijaan vastarakennetun Rinnemaan talon pihasta oli äskettäin löydetty kaksi uutta keihäänkärkeä. Paikka on edellis-

tä löytöpaikkaa korkeammalla, nelisenkymmentä metriä tiestä. Täällä on talon pohjoispuolella ilmeisesti ainakin suurimmaksi osaksi luontainen kivi- ja sorakumpare, jonka keskellä on suuri maakivi. Tätä kumpareta on ruvettu tasoittamaan saunan paikkaa varten ja tällöin olivat keihäänkärjet löytyneet (karttaluonnokselle ja profiilikuvaan on merkitty niiden sijainti; läntisempi löytökohta on epävarma). Irtomaasta on rakennettu terassia talon itäpuolelle ja sieltä, sekä sen ja kumpareen väliseltä alueelta saattoi kerätä runsaasti saviastianpaloja.

Kumpare oli tasoitettu suureen kiveen asti. Leikkauspinta oli suora ja siitä saattoi havaita, että kiven molemmin puolin aivan sen juurella oli vahva nokimaa, josta löytyi astianpaloja. Nokimaata oli myös kumpareen länsiosassa (ks. profiilikuva). Kumpare jatkuu pohjoiseen päin, sen päällä kasvaa mäntyjä. Paikalla on kotitarvesaha ja paljon puunroskaa, eikä siellä voinut tutkia, olisiko hautauksia enemmän.

Joka tapauksessa paikalla on vielä ainakin suuren kiven ympäristössä tutkimisen arvoista aluetta. Kumpare on tarkoitus tasoittaa kokonaan, mutta omistaja lupasi jättää paikan toistaiseksi rauhaan, jotta tutkimuksia siinä voitaisiin suorittaa.

Cleve: tarkastuskertomus 1937 top. arkisto
(valokuva 11682)

Merttelä

23. Päijäinen

704-01-0009 (vrt. ser.)
11:0 24

Hiisimäki

Verif. Myös Ruskon loppu-
kortti-kaart.
v. lta 1994 (kuvale 7)

om. Rauni ja Matti Alanne, Rusko

Peruskartta 104407 - ~~68~~⁷/16 (x = ~~568~~⁷-42, y = 6716-26)

Karttaluonnos 7

Valokuvat 8, 9 ja 13.

Löydöt KM 7452:3-6; 7603:1-3; 9363:10. Vaaka, punnuksset
y.m.

Ruskolta Vahdolle vievän maantien itäpuolella, aivan maantien varressa on korkea Hiisimäki.

Täältä löytyi kesällä 1918 Päijäisen talon pihaa tasoitettaessa rautainen keihäänkärki (7452:3) sekä vaaka punnuk-
sineen ja niiden säilytysrasia (7452:4-6; kuvat FM 1919 s. 12,
f. 1 ja s. 13 f 2 ja 3). 1919 suoritti Tallgren paikalla tut-
kimuksia. Tällöin hän totesi vaa'an löytöpaikalla savetun ari-
nan, mutta mitään muuta ei paikalta löytynyt. Mitään kalmiston
merkkejä ei myöskään näkynyt mäellä.

Myöhemmin, 1931, löysi Tallgren muutaman saviastianpalan
(9363:10) "Päijäisten Hiisimäen tontilta tien leikkauksen kohdal-
ta, jossa näyttää olevan polttokalmistonummea. Samasta paikasta
on aiemmin saatu vaaka ja punnuksia. (Verif.)

Vuosien kuluessa on Hiisimäellä purettu rakennuksia ja
ja rakennettu uusia, (ks. karttaluonnos), mutta mitään löytöjä
ei ole tullut. Myöskään inventointimatalla ei voinut havaita
mitään kiinteiden jäännösten jälkiä.

A.M. Tallgren: Nya fornfynd och fasta fornlämningar

A.M. Tallgren: Varsinais-Suomen esihistoria s. 85 k.
64; 98 k. 76 sekä s. 178.

-" : Kaivauskertomus 1919 top. arkistossa.

V. Paalasmaa : Piirteitä Ruskon pitäjän menneisyydestä.

24. Päijäinen *704-01-0009 / var. edull. luvut 27)*

Kololanoja

om. Rauni ja Matti Alanne, Rusko; Kaj Jessen-Juhler,
Rusko

Peruskartta 104407 - 67/16 (x = 567-60, y = 6716-12)

Valokuvat 8, 9 ja 13

KM 9363:9; 15597:1-3 Keramiikkaa y.m.

Paikka sijaitsee Hiisimäestä n. 200 m kaakkoon, Ruskon-
jokeen virtaavan Kololanojan pohjoisrannalla, Hiisimäeltä tulevan
peltotien ja sillan kohdalla. Maasto on tasaista alavaa pelto-
maata. Tallgren toi 1931 paikalla käydessään sieltä saviastian-
ja palaneen saven paloja.

Verif. 9363:9 : "Päijäisten Hiisimäen itäpuolella olevan
pellon alimmasta reunasta, jokirannasta. Talon isännän ilmoituk-
sen mukaan on tässä n. 100 m syvyinen ja 50 m levyinen alue,
jossa pellossa on auranvantaan ulottuvilla nyrkinkokoisia pala-
neita kiviä, nokea, hiiltä, luunmurenia, astianpaloja."

1962 oli pelto viljelyksellä, joten sen tarkastaminen
oli hankalaa. Kuitenkin löytyi pellon laidoilla tien molemmin
puolin sekä myös ojan törmästä karkeaa rautakautista keramiik-
kaa, savitiivisteiden ja tiilen palasia sekä epämääräistä kuonaa.
Kalmistoa paikalla tuskin on, asuinpaikka on todennäköisempi.
Paitsi Päijäisen maalta tuli löytöjä myös e.m. peltotien koillis-

puolelta Lempon talon maalta.

: V. Paalasmaa: Piirteitä Ruskon pitäjän menneisyydestä.

25. Päijäinen

704-01-0008

Hevoskankareenhaka

Vrt. vuosi 1914 tark. -kuhde

Hevoskankare (kumpare)

om. Rauni ja Matti Alanne

Peruskartta 104407 - 66/15 (x = 56⁷~~6~~-78, y = 6715-78)

Valokuvat 14 - 15.

Löydöt KM 15598:1-3 Palanutta savea ym.

Hevoskankareenhaka on pieni kivikkoinen kumpare pellon keskellä Hiisimäestä n. 600 m kaakkoon ja Koismäestä (ks. n:o 26) n. 300 m etelälounaaseen. Mäen lounaispäässä on lato, koillispuolella taas vanha kellarin kuoppa. Viimeksimainitun sortuneissa reunoissa näkyi palanutta maata ja siitä tuli paljon savitiivisten paloja. Myös löytyi pari saviastian murusta sekä isketty kvartsinsirpale.

Kysymyksessä on ehkä mieluummin asuinpaikka kuin kalmisto.

26. Jussila

704-01-0010

Koismäki

om. Eero Jussila, Merttilä, Rusko

Peruskartta 104407 - 6⁷~~6~~/16 (x = 56⁷~~6~~-86, y = 6716-02)

Valokuvat 8, 9, 14, 16 - 18.

Löydöt 15599:1-4 Keramiikkaa, palanutta luuta y.m.

Koismäki on korkea metsää kasvava mäki Jussilan talon peltojen keskellä, talosta parisataa metriä lounaaseen, Hiisimäestä n. 400 m itäkaakkoon. Mäki on suureksi osaksi kalliota ja se kohoaa ympäristöönsä n. 15 m korkeammalle. Sen laella ja rin-teillä kasvaa mäntyjä ja varsinkin laella on katajikkoa.

Mäen juurella eteläisellä puolella on loivasti viet-tävä viljelemätön alue. Sitä on alettu joku vuosi sitten rai-vata pelloksi, mutta maan kivikkoisuuden vuoksi työ on jätetty kesken. Jonkin verran on kiviä ehditty kuitenkin vääntää irti caterpillarin avulla ja näin myllätyssä maassa näkyi nokea, hii-llä ja palaneen luun siruja. Lisäksi löytyi paikalta jokunen pieni saviastian muru, sirpale hiekkakivisestä hioimesta sekä pie-ni rautaesine, joka voisi olla esim. vyönsoljen neula. Ilmei-sesti kivikko on siis polttokenttäkalmiston kiveys. Alueen koko laajuus näyttää olevan n. 10 x 40 m. Sen itälaidassa on aikoi-naan ollut Jussilan talon riihi, jonka luota on otettu maata. Kalmisto ei kuitenkaan näytä ulottuneen kuoppaan asti.

Jussilan isäntä ilmoitti, ettei alueen raivausta ole tarkoitus jatkaa ainakaan muutamaan vuoteen.

D. Rautakauden irtolöydöt.

Merttilä

27. Jussila

Esterinmäki

om. Eero Jussila, Merttilä, Rusko.

Peruskartta 104407 - 68/16 (x = 568-20, y = 6716-24)

Valokuva 19

*Alue itäkaakkoon metsästä / maanala / maanala
Esterinmäki / maanala / maanala
P.L. 1963.*

KM 3978:4

Keihäänkärki

Tallgren 1906: "Löytöpaikka sijaitsee --- Merttelän eli Märteilän kylässä Jussilan talon ent. vanhan emännän Ester Palmroosin itselleen rakennuttaman asumuksen kohdalla valtatiestä poikettaissa itään. Asumus, pieni mökki, on rakennettu jo n. 1875, mutta jo sitäkin ennen on sen kohdalla ollut kellarikuoppa, mikä nyt on mökin kellarina. Keihäänkärki on löytynyt mökin perustusta tehtäessä nyk. kellarin suun kohdalta. Mitään muita löytöjä ei silloin tavattu eikä sanottu edes maan olleen tuhkanpaista tai muuta."

Paikka, jota nykyisin sanotaan Esterinmäeksi on Jussilan talosta n. 200 m itäkaakkoon tien eteläpuolella, Marjasmäen pohjoislaidalla. Talosta on jäljellä vain perustusta ja kellarikuoppa. Alue on ollut viljelyksellä, mutta nykyisin laitumena.

Mitään kalmiston merkkejä ei näkynyt. Tallgren arvelee, että mikäli paikalla on ollut hauta, on se hävinnyt taloa rakennettaessa. kokonaan

: A.M. Tallgren: Selostus tutkimuksista Ruskolla 1906.
Top. ark.

-"- : Varsinais-Suomen esihistoria s. 178

A. Hackman : Die ältere Eisenzeit in Finnland I s. 38
ja atlas k. 17:4.

V. Paalasmaa : Piirteitä Ruskon pitäjän menneisyydestä.

28. Kankare

om. Mauno Lahti, Merttelä, Rusko

Peruskartta 104407 - 68/16

Valokuvat 9, 19, 20

Turun museo 336 - 337 Viikinkiajan neulat.

Tallgrenin tiedonannon mukaan (1919) löytöpaikka on "Vähän-Piikkiön Kankarin torppa", mutta hän sanoo, ettei siellä tiedetty kuitenkaan mitään löydöstä.

Kysymyksessä on nykyinen Kankareen talo, joka sijaitsee Jussilan talosta n. $\frac{1}{2}$ km itään ja Esterinmäestä (n:o 27) n. 300 m itäkoilliseen. Ympäristössä ei näkynyt kalmistoon viittaavaa. Pieneltä mäeltä n. 250 m etelälounaaseen löytyi kuitenkin palanutta luuta (ks. n:o 29).

A.M. Tallgren: Kertomus tutkimuksistani Ruskon pitäjässä kesällä 1919. Top. arkisto.

-"- : Varsinais-Suomen esihistoria s. 178.

Kuvat: Ella Kivikoski : Die Eisenzeit Finnlands II, k. 668-669.

E. Epämääräisiä kiinteitä muinaisjäännöksiä.

Merttilä

29. Jussila *704-00-0004*
om. Eero Jussila, Rusko
Peruskartta 104407 - 68/16 (x = 568-45, y = 6716-10)
Korkeus 35 m
Valokuva 20

KM 15600 Palanutta luuta.

N. $\frac{1}{2}$ km Jussilan talosta itäkaakkoon, Marjasmäen itäpuolella on niityn keskellä pieni mutta korkea metsikkömäki,

jyrkkärinteinen. Maaperä siinä on kivikkoista soramaata. Mäen laelle sen eteläosaan kaivetusta koekuopasta, löytyi palanutta luuta, mutta mitään muuta ei löytynyt. Maassa ei näkynyt edes hiilijälkiä. Paikalla olevissa kivissä ei myöskään ollut palamisen jälkiä.

Näöltään luu vaikuttaa kivikautiselta ja paikan korkeuskin sopii kivikauteen. Toisaalta lähimmät kivikautiset löytöpaikat ovat lähes puolentoista kilometrin päässä kun taas ympäristössä on rautakautisia löytöpaikkoja. Esterinmäki (n:o 27) ja Kankare (n:o 28) muutaman sadan metrin päässä. Myös päältä katsoen vaikuttaa paikka mieluummin rautakautiselta kuin kivikautiselta.

Kirkonkylä

704-00-0005

30. Mäkkylänmäki

Peruskartta 104407 - 67/13 (x = 567-05, y = 6713-90)

Valokuva 22

Tallgren kertoo 1906, että Mäkkylän mäellä, Ruskon kirkosta n. 300 m itään olisi kallioiden välissä palomaata ja että kysymyksessä voisi olla kalmisto.

Mäki on Turun maantien mutkassa, tien itäpuolella Kallentalon ja Antintalon kohdalla. Vastapäätä Ruskonjoen länsirannalla on Ruskon kirkko. Mäki on korkea kalliomäki, jonka päällä on pieni pelto ja vesilammikko, itäosassa on Tuomisen talo (ent. Antti Rosnellin torppa). Länsipuoli mäestä kuuluu Nissin talolle. Mäellä on ilmeisesti ollut joskus enemmänkin rakennuksia, sillä pellon vaiheilla ja sen länsipuolella oli runsaasti tiilenmoskaa

ja palomaata. Mitään kalmiston merkkejä ei kuitenkaan näkynyt. Tuomisen taloon vievän tien varrella ei näkynyt palomaatakaan. Mitään löytöjä ei mäen vaiheilta ole tiettävästi tehty.

A.M. Tallgren: Kertomus tutkimuksista

Ruskolla 1906 Top. arkisto.

F. Kivikehä

31. "Ryövärinhauta"

ks. n:o 20.

G. Kuoppia

32. Kirkko

707-00-0006

Peruskartta 104407 - 66/13-14 (x = 566-70, y = 6714-00)

Valokuva 21

KM 15601 Eläimen hammas.

V. 1906 ilmoittaa Tallgren, että Ruskon kirkon luona mäen luoteis- ja pohjoisrinteillä on "tavattomasti soikeita kuoppia samaa tyyppiä kuin esim. Euran Käräjämäessä".

Inventointimatalla löytyi tältä paikalta neljä pyöreää n. 2 m läpimittaista kuoppaa. Mahdollisesti niitä on siellä enemmänkin, mutta risukko ja pitkä heinikkö vaikeuttivat etsimistä.

Kuopat ovat kirkon pohjoispuolella, yksi on aivan kirkon naapurina olevan alakansakoulun puolella, yksi taas raja-aidan kohdalla, toiset lännempänä Nissin maalla. Aidan kohdalla olevaan kuoppaan tehty koekaivaus osoitti seuraavaa: maaperä on paikalla karkeaa sorahiekkaa. Kuopan kohdalla se tuntui löysemmältä kuin sivussa ja n. $\frac{1}{2}$ m syvyydeltä löytyi eläimen hammas. Maa on siis pengottua, mutta mitään muuta ei löytynyt.

Alempana on kansakoulun pihaa tasoitettu ja kirkon luoteispuolella on NISSIN talon suuri hiekkakuoppa. Mahdollisesti siis osa Tallgrenin mainitsemista kuopista on tuhoutunut, mutta tietävästi ei alueelta ole löytynyt mitään merkillistä.

A.M. Tallgren: Kertomus tutkimuksista

Ruskolla 1906 Top. arkisto.

H. Kiviraunio

Merttilä

33. Annantalo

709 - 01 - 0011

shl'n
I. vlt. Su-kuilla
634

om. Yrjö Äärlä, Merttilä, Rusko

Peruskartta 104409 - 69/18 (x = 569-21, y = 6718-22)

Korkeus 60 - 62 $\frac{1}{2}$ m

Valokuva 23

Annantalon metsässä, talosta n. 2 km koilliseen, Ylönnan pelto-nimiselle suopellolle vievän metsätien länsipuolella, kylätiestä n. 400 m pohjoiseen, kallion itälaidassa on kivi-

röykkiö, joka mahdollisesti on ihmisten tekemä. Se on pitkänomainen, 5 x 11 m laajuinen kivikko. Aikaisemmin se on ollut korkeampi ja melko säännöllinen, mutta nyt hajoitettu. Aarteensijätsijät ovat kaivelleet siihen neljä kuoppaa.

Kysymyksessä voi olla myös luonnon aikaansaannos.

I. Ruuhilöytö?

Hujala

34. Kiisanniittu

Peruskartta 104407 - 63-64/15

Korkeus 25 - 30 m

"Kiisanniitulta n. 3 km Ruskon kirkolta Maskun tietä pitkin on kertomuksen mukaan läheltä Maskun rajaa löydetty paatin nokka."

(Löytö- ym antikvaarisia tietoja eri taholta Ruskolta. Top. arkisto).

Kiisannittu on pitkä kapea lounais-koillissuuntainen niittyalue Maskun ja Ruskon rajalla. Sen keskellä virtaa Karevansuosta koilliseen päin oja. 30 m korkeuskäyrä kiertää niityn laiteita.

"Paatin nokasta" ei ole mitään tietoja.

J. Luonnonkivikoita

Pirunpelloista ei Ruskolla paljon puhuttu. Killinen mainitsee kihlakuntakertomuksessaan nunnantarhoja "Hiitolanmäellä,

Liukolan mäellä ja Rynkkiön mäessä Käskylän maalla."

Hiitolanmäki lienee Hiitolan eli Hiidenvainion talon eteläpuolella oleva mäki, maantiestä länteen. (Peruskartta 104407 - 67115). Se ei siis ole sama kuin Hiisimäki (n:o 23). Mäki on kivikkoinen, mutta mitään erityistä ei siellä näkynyt.

Liukolanmäki tarkoittanee Liukolan kylässä Moislon ja Jaakkolan talojen välillä tien pohjoispuolella olevaa mäkeä. Se on hyvin kivikkoinen ja Jaakkolan luona on pelloista rai-
vatuista kivistä rakennettu korkea kiviaitaa, joka näkyy kar-
tallakin. (Peruskartta 104407 - 66/16 Rynkkiön mäellä (ks. n:o 2)
on myös luontaista kivikkoa.

K. Killinen: Kiinteitä Muinaisjäännöksiä Maskun kihlakunnassa
SMYA III 1878.

K. Paikannimistöä

Ruskolla on, varsinkin Merttilässä, melkoisesti paikan-
nimiä, jotka ainakin osaksi viittaavat esihistoriallisiin paik-
koihin.

Hiidenvainio, kylä Merttilän ja Kirkonkylän välillä. Perus-
kartta 104407 - 67/15

Hiidenvainio eli Hiitola; talo Hiidenvainion kylässä. Perus-
kartta 104407 - 67/15 (x = 567-27, y = 6715-92)

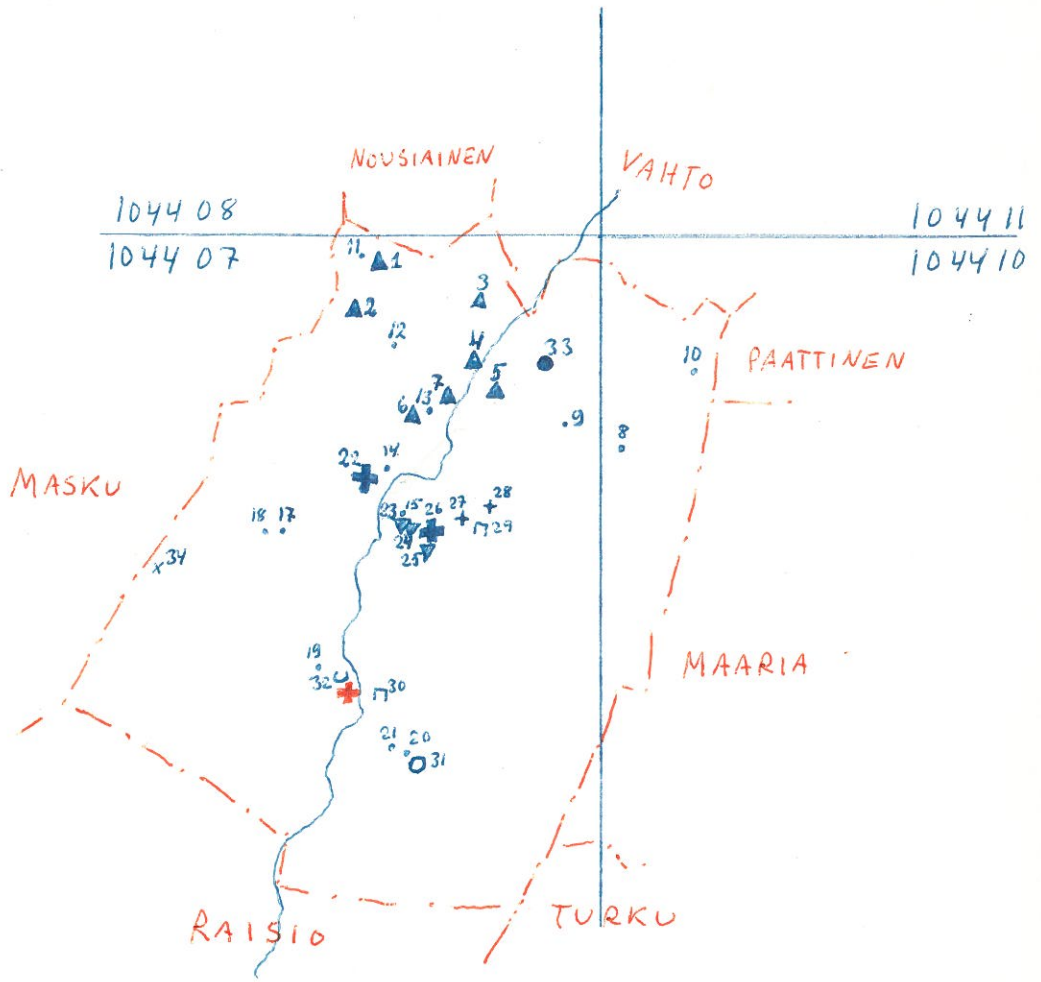
Hiisimäki mäki Merttilän kylässä, ks. n:o 23

Hiitolanmäki mäki Hiidenvainion eli Hiitolan talon eteläpuo-
lella. Peruskartta 104407 - 67/15

- Kalevanhaka niitty Hujalan kylässä Karevansuon ja Kiisanniitun (n:o 34) välillä. Peruskartta 104407 - 63/14. Lähellä Samppasuo
- Kalmasmäki kalliainen mäki Kirkonkylässä Ilmesvuoren koillispuolella, kirkosta 700 - 800 m pohjoiseen. Mäki on etupäässä paljasta kalliota. Mitään hautauksen merkkejä ei löytynyt, joskin sopivia paikkoja varsinkin mäen luoteisosassa olisi tarjolla. Peruskartta 104407 - 66/14 (x = 566-70, y = 6714-70).
- Kirkkonummi eli Kirkkomaan nummi. Merttilä, ks. esipuhe ja n:o 7
- Lempo talo Merttilässä, kylän keskustassa. Peruskartta 104407 - 67/16
- Pyhävaha Rajakivi Kirkonkylän pohjoiskulmassa n. 2500 kyynärrä kirkosta pohjoiskoilliseen (kartta vltta 1695). Kiveä ei nykyään tunneta paikkakunnalla, mutta sen paikka osuu ilmeisesti Ristmäen (Kirkonkylä) alueelle. Ks. alempana
- Ristimäki Merttilä. Mäki on Vahtoon menevällä maantiellä 16 - 17 km Turusta. Sen itäpuolella, Ruskonjokeen viettävällä rinteellä on Ristimäki- ja Risti-nimiset talot, jotka ovat kai saaneet nimensä mäen mukaan. Mäen nimi voi johtua sen juurella olevasta Papumäen ja Vahdon teiden haarauksestakin(?) Peruskartta 104407 - 68/18 (x = 568-48, y = 6718-60)
- Ristmäki Kirkonkylä. Maantien varressa Ruskon rukoushuoneen kohdalla, n. 1.3 km kirkosta pohjoiskoilliseen. Pieni kalliomäki tien itäpuolella, pääasiassa paljasta kalliota.
- Ristinpellot Merttilän kylässä. Nimitystä ei enää tunneta, esiintyvät vanhalla kartalla: Isoristinpelto, Merttilän vanhan kylän eteläpuolella, siis nykyisten Vähän-Piikkiön, Jussilan, Koismäen ja Hiisimäen rajoittamalla alueella.

Rautakautisten löytöjen ympäröimää. Peruskartta 104407 - 67-68¹⁶
Vähäristinpelto edellisen länsipuolella, sen ja Ruskonjoen vä-
lillä. Peruskartta 104407 - 67/16

Samppasuo Peltoalue Hujalan kylässä Kalevanhaasta kaakkoon.
Peruskartta 104407 - 64/14.

RUSKO

INVENTOINTIKERTOMUKSEN 1962

YLEISKARTTA

1:100 000

- ▲ KIVIKAUTINEN ASUINPAIKKA
- KIVIKAUTINEN IRTOLOUYTO
- + KALMISTO
- ▼ RAUTAKAUTINEN ASUINPAIKKA
- + RAUTAKAUTINEN IRTOLOUYTO
- Π EPÄMÄÄRÄINEN MUINAISJÄÄNNÖS
- KIVIKEHÄ
- U KUOPPA
- KIVIRAUNIO
- x EPÄMÄÄRÄINEN LOUYTO

RUSKO
 MERTTILÄ
 RYNNKIÖ
 (INV. K. N:o 2)
 KARTTALUONNOS. 1
 ALI-KESKIKYLÄN
 HIEKKAKUOPASTA
 (PERUSKAARTTA
 104407 - 66/15-19)
 M. HUURRE 1962

PELTO

▲ KERAMIKKINA
 X ISIKKOSIA
 --- TIE

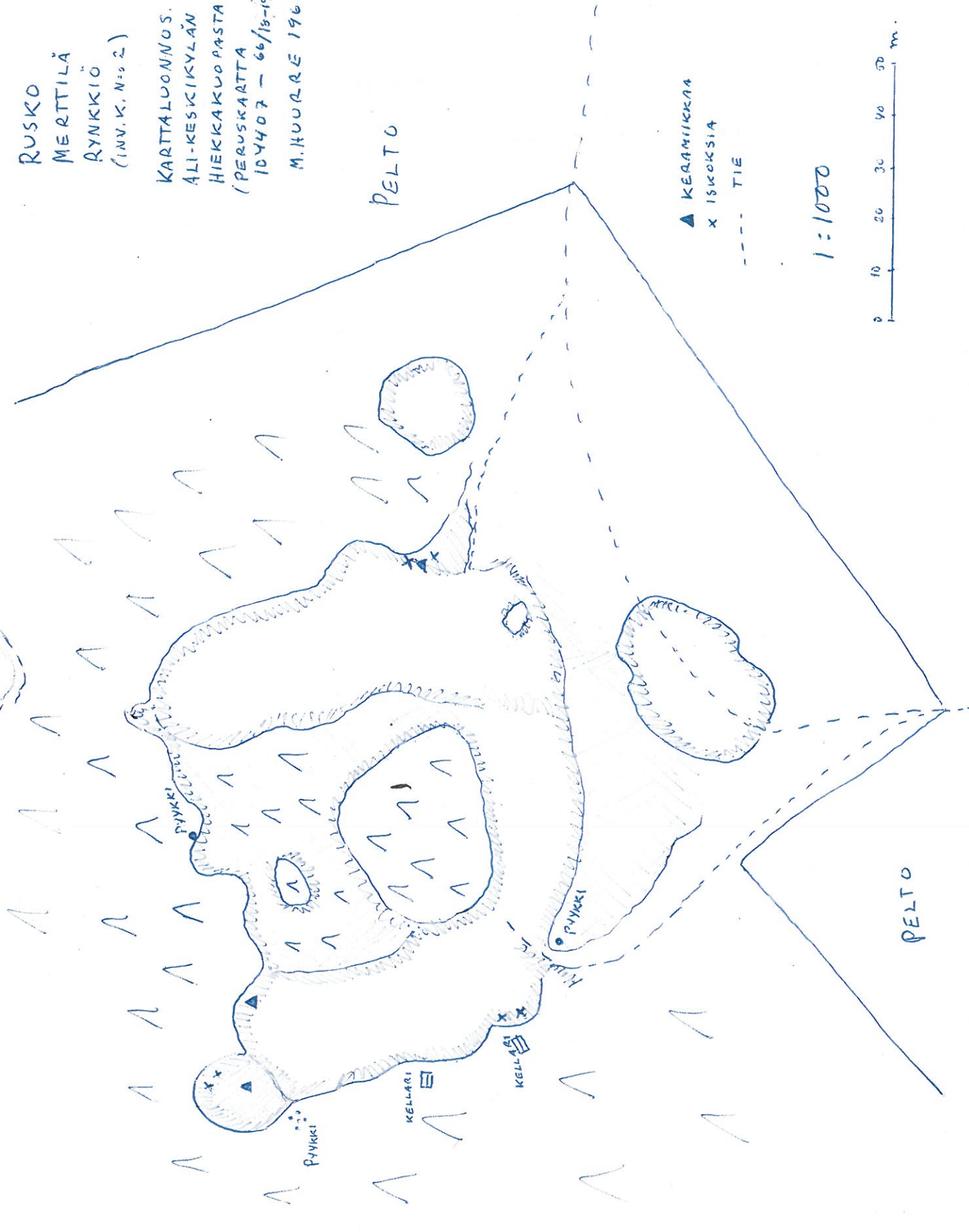
1:1000

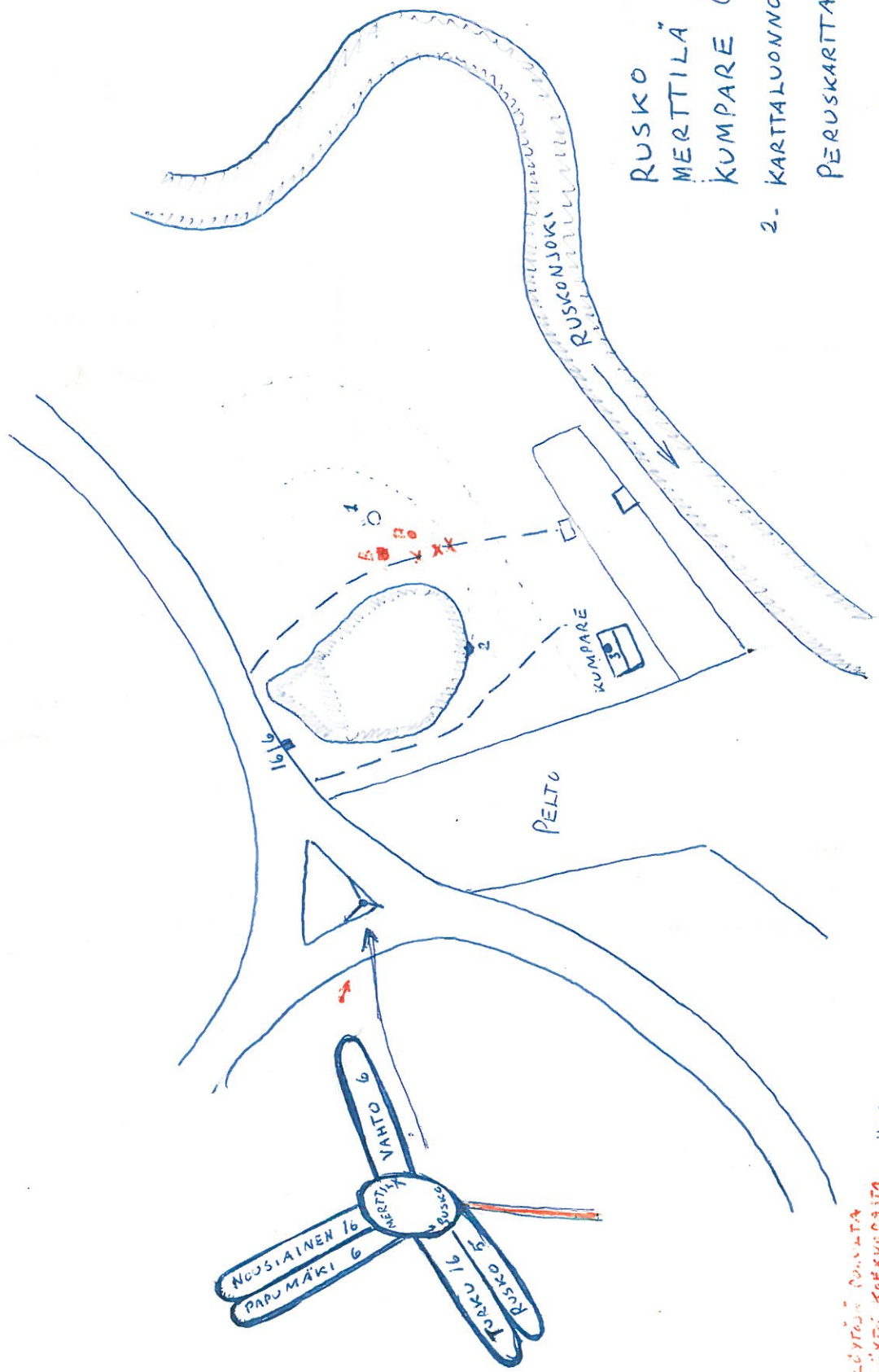

KALLIO

PELTO

Hh's

RUSKO
 MERTTILÄ
 KUMPARI (INV. K. N:o 4)
 2- KARTTALUONNOS LÖYTÖPAIKASTA
 PERUSKARTTA 104407 - 65/18
 M. HUURRE 1962

1:2000

- X LÖYTÖKOHDE
- o LÖYTÖKOHDE
- 10 KUCPANNI
- 2- SUENKUCPAA
- 3- PALOPAIKKA
- 1616 KMPALVA
- Y TIENVIITTA
- o VILKKA

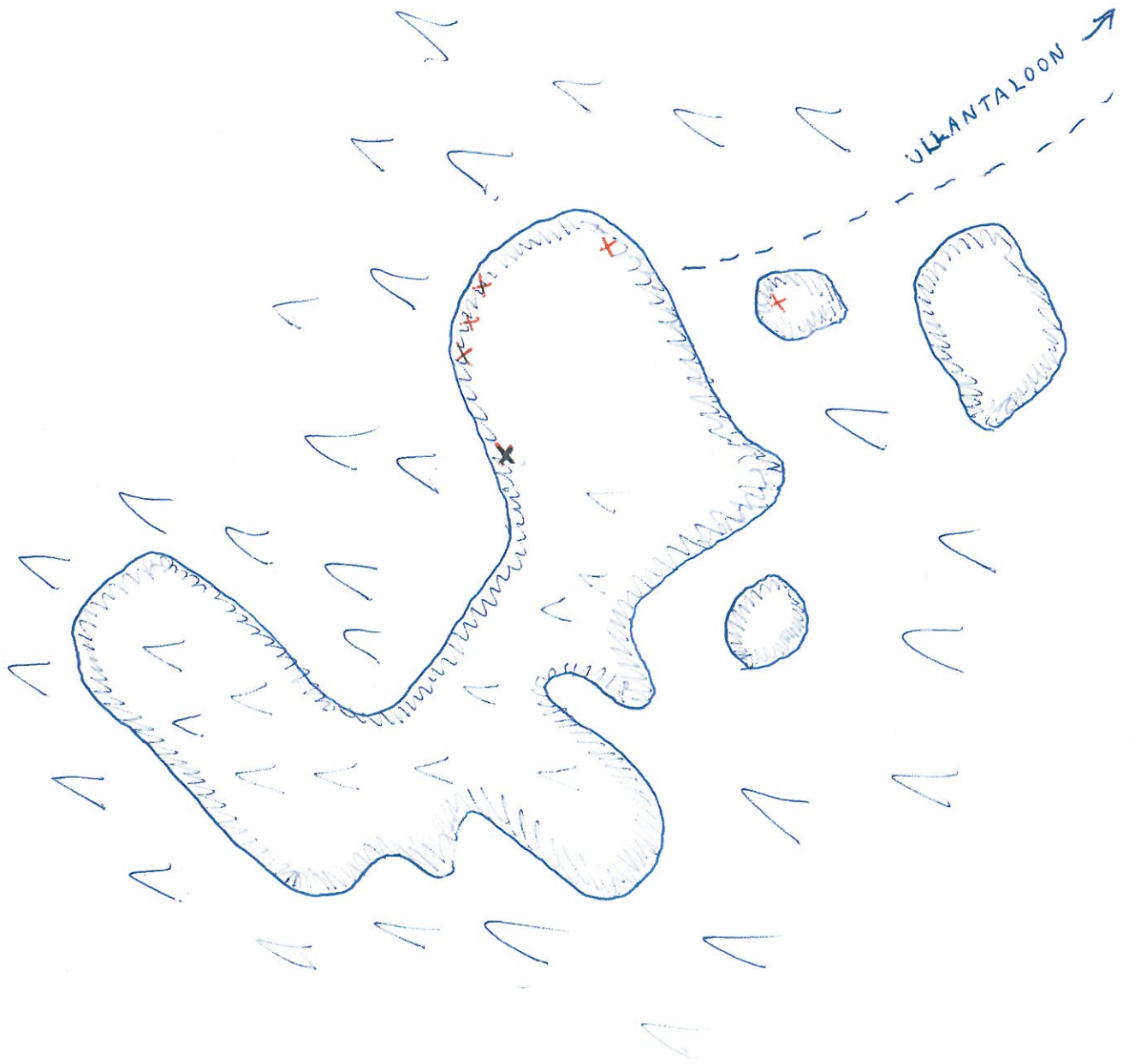
RUSKO
MERTILÄ
ULLANTALO (INV. K. N:o 5)

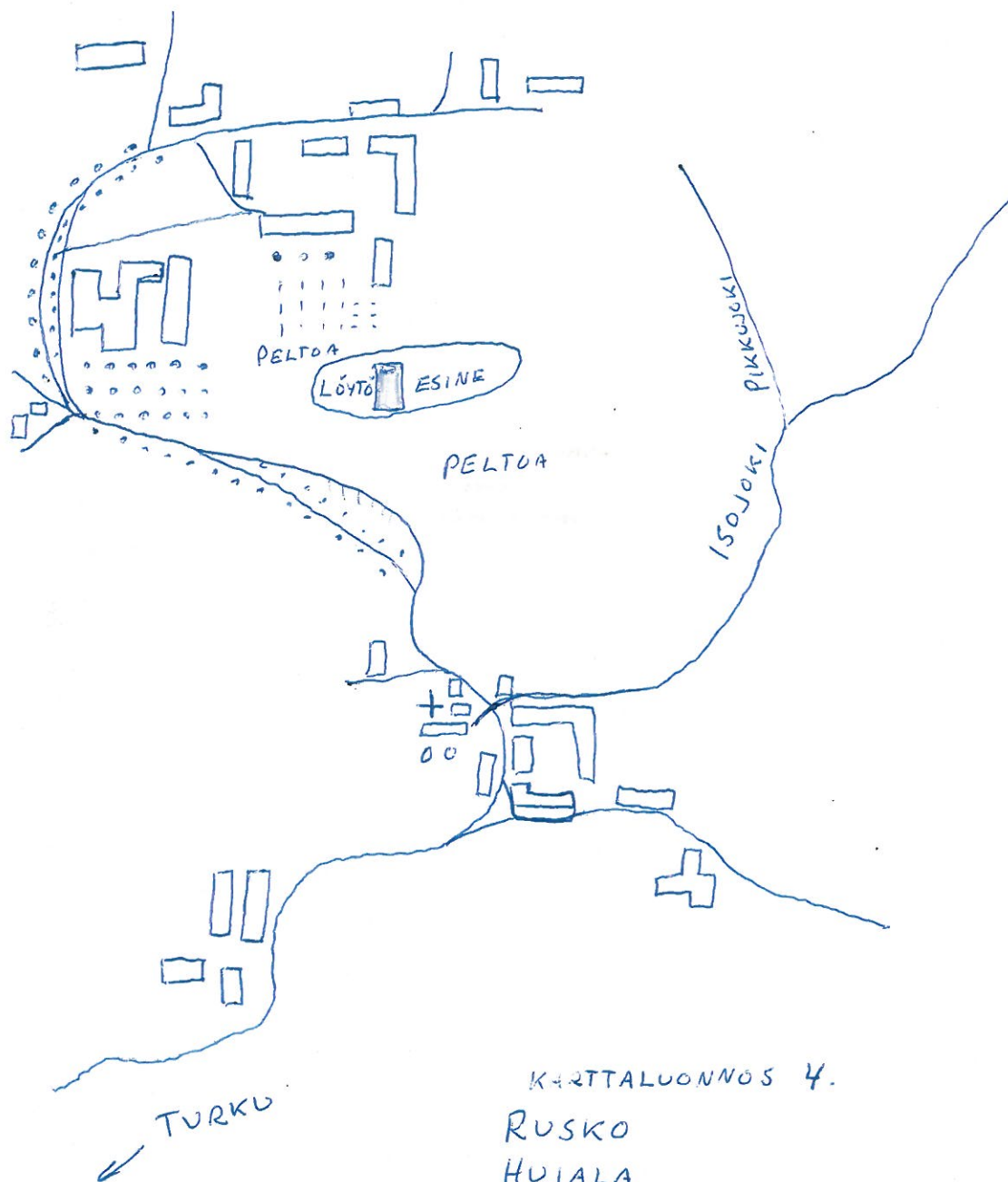
KARTTALUONNOS 3.
HIEKKAKUOPASTA.

M. HUURRE 1962

1 : 500

X LÖYTOJÄ

KARTTALUONNOS 4.

RUSKO

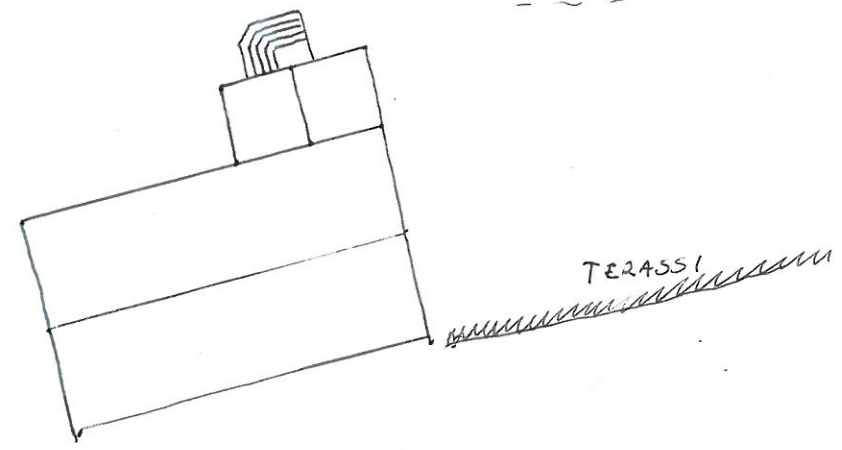
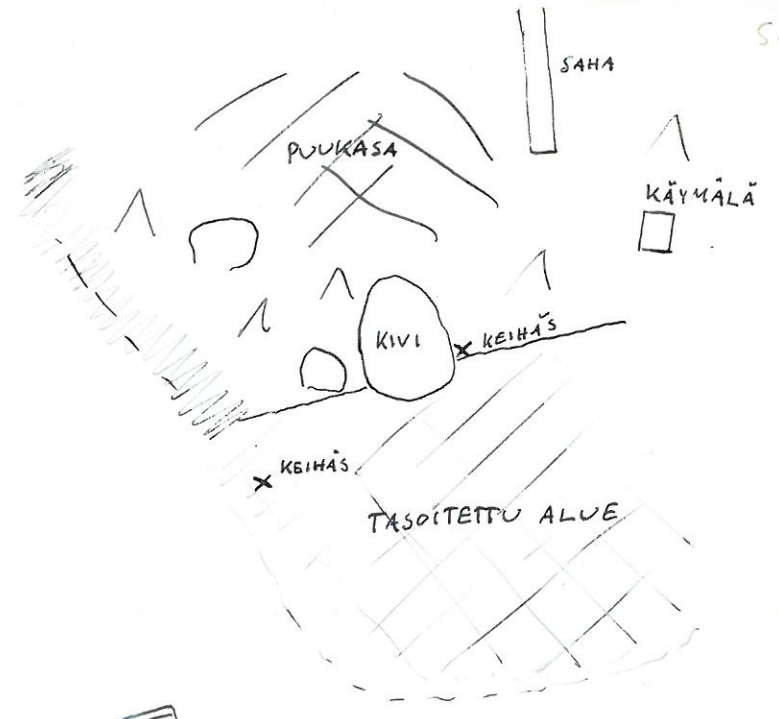
HUJALA

HEIKKILÄ KIRKKOPELTO (INV. K. N:o 19)

NELISIVUISEN KIRVEEN LÖYTÖPAIKKA

KYSELYLEHDESSÄ OLEVAN

KARTTALUONNOKSEN MUKAAN.

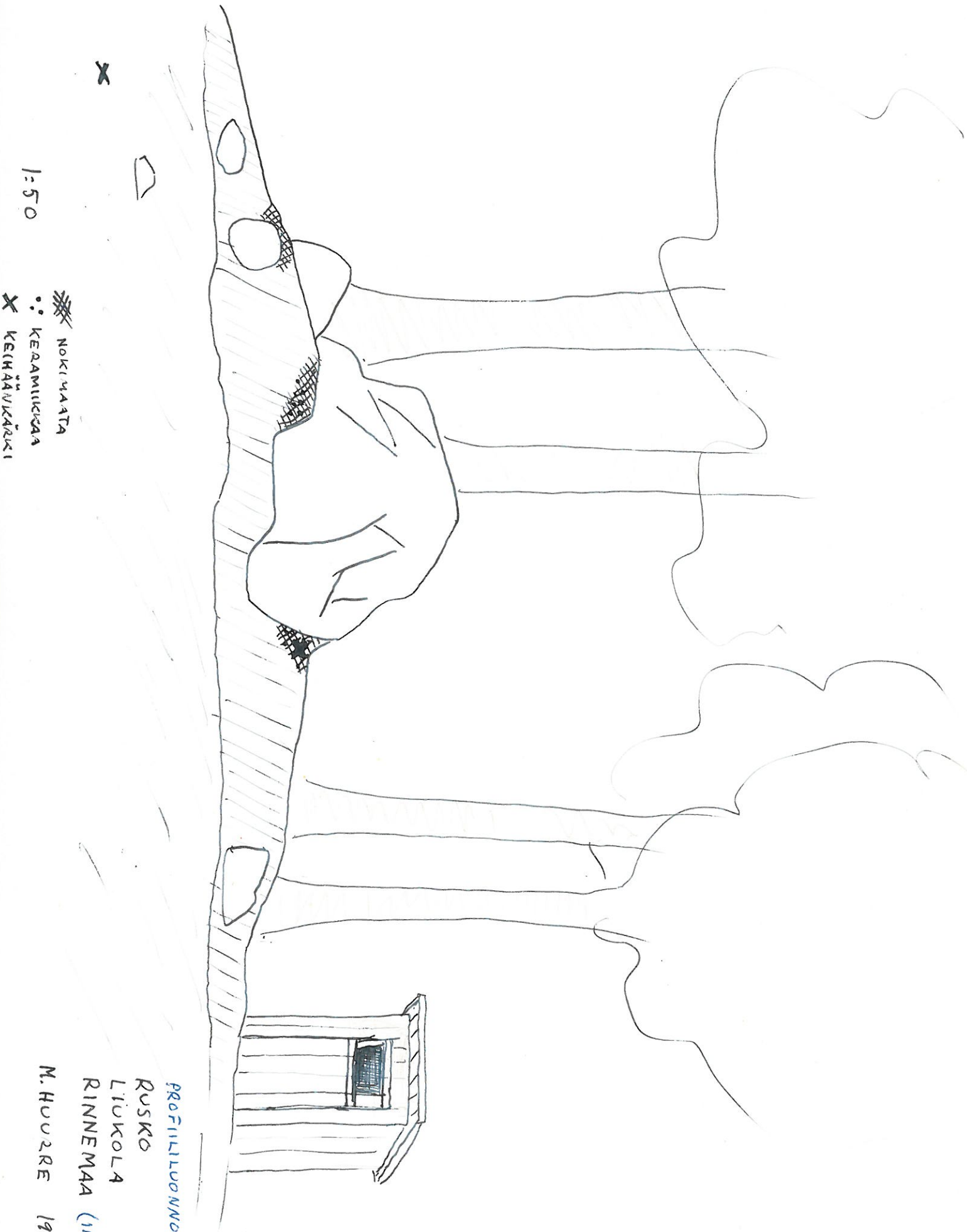
PUUTARHA

KARTTALUONNOS 5.
 RUSKO
 LIUKOLA
 RINNE MAA
 (INV. K. 22)
 M. HUURRE 1962

1:200

KOHU
 KEIHÄS T.M. 12990

1:50

X NOKIHAATA
 •• KERAMIKKIA
 X KEIHÄÄNKÄRKI

PROFIILUUNNOS b.

RUSKO

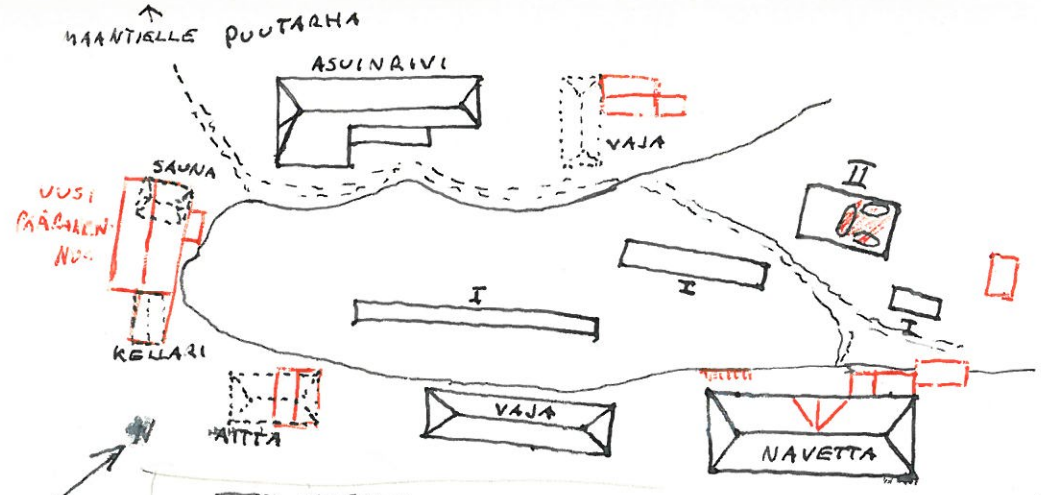
LIIKOLA

RINNEMAA (INV. K. No 22)

M. HUURRE 1962

RUSKO
MERTTILÄ
PÄIJÄNEN
HIISIMÄKI

A.M. TALLGRÉN 1919
TÄYD.
M. HOURE 1962

- KOKKAIVAUSSALUE 1919
- LÖYTÖPAIKKA 1914
- RAKENNUS PURETTU JÄLKEEN 1919
- RAKENNETTU JÄLKEEN 1919
- TIEN LEIKKAUS

KARTTALUONNOS 7.
(INV. K. N:o 23)

27409

1. HONGISTONTALON ETELÄSIVU.
„HAUTOJEN” PAIKKA HEINÄSEIPÄÄN
VAIHEILLA. SIITÄ MYÖS KVARTSIA.
(INV. K. N:o 1)

27410

27411

27412

2. RYNKKIÖN HIEKKAKUOPPA KUVATTUNA ETELÄSTÄ. LÖYTÖJÄ X-MERKITYILTÄ KOHDILTA.
(INV. K. 2)

27413

3. RYNKKIÖN HIEKKAKUOPPA KUVATTUNA KAAKOSTA,
KAJALAN SUUNNASTA
(INV. K. 2)

M. HUURRE: INVENTOINTIKERTOMUS 1962

RUSKO s. 52
MERTILÄ
RYNKKIÖ

27414

4. MAARNOJAN PELTO KUVATTUNA
SUUNNILLEEN LÄNNESTÄ. METSIKÖN
KESKELLÄ LADOSTA OIKEALLE SAVI-
ASTIANPALAN 15586:2 LÖYTÖPAIKKA. KIRVES
15586:3 METSÄN REUNASSA OIKEALLA
OLEVALTA PELLOLTA.
(INV. KERT. N:o 3)

5.54
RUSKO
MERITILÄ
KUMPARI

27415

5. OIKEALLA KUMPARIENTALO JA RUSKONJOEN
LAAKSO. VASEMMALLA METSÄSSÄ HÄÄMÖTTÄÄ
ONNI LANKILAN HIEKKAKUOPPA. KUVAN
POIKKI KULKEE TURUN-VARDON MAANTIE,
ETUALALLA PAPUMÄELLE VIEVÄTIE.
(INV. K. N:o 4)

27416

6. VASEMMALLA MERTTILÄN KANSAKOULU.
KUVAN KESKELLÄ METSÄN REUNASSA
HÄÄMÖTTÄÄ LATO, LÖYTÖJÄ SIITÄ OIKEALLE,
OIKEALLA ALHAISEN TALO. KUVATTU
ESKOLAN TALON LUOTA, MAANTIEEN JA
KOULONTIEN RISTEYKSESTÄ.
(INV. KERT. N:o 6)

27417

7. RYÖVÄRINVAHAN SEUTU 1962.
RYÖVÄRINVAHA ON SIJAINNUT
SUUNNILLEEN NUOLEN OSOITTAMALLA
KOHDALLA. (INV. K. N:o 20).

23418

8. MERTTILÄN KYLÄ KUVATTUNA PÄIJÄISEN HEVOSKANKAREEN HAASTA (INV. K. N:o)

23419

23420

1. HIIDENVAINIO ELI HIITOLA, SIITÄ OIKEALLE KAUEMPANA LIUKOLAN KYLÄNTALOJA
2. MOISION NAVETTA, TALO SIITÄ VASEMMALLA METSIKÖSSÄ, RINNEMAA (INV. K. N:o 21) OIKEALLA PUIDENTAKANA
3. PÄIJÄISEN TALO
4. HIISIMÄKI (INV. K. N:o 23). LÖYTÖPAIKKA NAVETAN TAKANA
5. ALIKESKIKYLÄN TALO KAUEMPANA METSÄNREUNASSA (INV. K. N:o 14)
6. PÄIJÄISEN LYPSYSUOJA, KOLOLANOJAN PELTO SEN JA HIISIMÄEN VÄLILLÄ (INV. K. N:o 24)
7. YLI-KESKIKYLÄN RAKENNUKSIA
8. LEMPON RAKENNUKSIA JA SETÄLÄN KAUPPA
9. RAKENNUSTEN TAKANA KANSAKOULU JA LEMPON MAALLA OLEVA KIVIKAUTINEN ASUINPAIKKA (INV. K. N:o 6)
10. KOISMÄKI (INV. K. N:o 26)

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

27421

27422

9. MERTTILÄ KUVATTUNA HIIDENVAINION NAVETAN LUOTA.

1. PÄIJÄINEN

2. HUISIMÄKI (INV. K. N: 23)

3. LEMPO

4. SETÄLÄN KAUPPA

5. VÄHÄ-ÄÄRLÄ

6. ANNANTALO JA ISO-PIIKKIÖ

7. VÄHÄ-PIIKKIÖ

8. JUSSILAN SAUNA, SEN ETUPUOLELLA PÄIJÄISEN LYPSYSUOJA KOLOLANUJAN VARRESSA (INV. K. N: 24)

9. JUSSILA

10. KANKARE KAUKANA METSÄN LAIDASSA. (INV. K. N: 28)

11. KOISMÄKI (INV. K. N: 26)

27423

10. RINNEMAA, VASEMMANPUOLEINEN VALKEA
TALO, KUVATTUNA LÄHELTÄ HIISIMÄKEÄ.
LP. TALON OIKEALLA PUOLELLA. VASEMMALLA
NAVETTA JA METSÄN KESKELLÄ OLEVA MOISIO.

27424

11. KEIHÄÄNKÄRKI (TURUN MUSEO 12990)
LÖYDETTY OIKEALLA OLEVAN KOIVUN
LUOTA. VUOSI LÖYTÖPAIKKA OSITTAIN
TALON TAKANA.

27425a

12. TASOITUSTYÖN VAIHE KESÄLLÄ 1962.
KEIHÄÄNKÄRKIEN SUMMITTAISET
LÖYTÖKOHDAT MERKITTY RISTILLÄ.

27486

13. PÄIJÄISEN TALO VASEMMALLA.
HIISIMÄEN LÖYTOPAIKAT (INV. K. N:o 23)
NAVETAN TAKANA.
ETUALALLA KOLOLANOJAN YLI
VIEVÄ SILTA. PELLOLTA LÖYTÖJÄ (INV. K. N:o 24)

27427

14. PÄIJÄISEN HEVOSKANKAREEN HAKA
KUVATTU ETELÄSTÄ, KELLARIKUOPPA
KUUSESTA OIKEALLE. OIKEALLA
KOISMÄKI (INV. K. N:o 26)

27428

15. HEVOSKANKAREEN HAKA

27429

27430

16. KOISMÄKI KUVATTU HEVOS-
KANKAREEN HAASTA (INV. K. N:o 29)
VASEMMALLA MERTTILÄNTALOJA,
OIKEALLA JUSSILA.

17. KOISMÄEN ETELÄLAITAA.
PENGOTTUA KALMISTOKIVEYSTÄ

27431

18. KOISMÄEN PENGOTTUA
KALMISTOKIVEYSTÄ.

27432

19. JUSSILAN ESTERINMÄKI (INV. K. N:o 23)
TALON PAIKKA LEHMIEN LUONA. VASEMMALLA
METSÄN REUNASSA KANKARE (INV. K. 28)
KUVATTU JUSSILAN ULKORAKENNUSTEN
LUOTA KAAKKOON.

27433

20. JUSSILA. METSIKKÖMÄKI PELLON
KESKELLÄ (INV. K. N:o 29). OIKEALLA
NÄKY Y KANKAREEN TALO (INV. K. N:o 28).

27434

21. RUSKON KIRKKO KUVATTUNA KOILLI-
SESTA. VALKEA RAKENNUS SEMEDESSÄ
ALAKOULU. KUOPPIA METSIKÖSSÄ
NUOLEN KOHDALLA. OIKEALLA NÄKYÄ
HIEKKAKUOPAN REUNAA. (INV. K. N:o 32)

27435

22. MÄKKYLÄN MÄKI KUVATTUNA LÄN-
NESTÄ, KIRKON LUOTA RUSKONJOEN
YLITSE. VALKEA TALO MÄELLÄ TUOMISEN.
OIKEALLA KALLEN TALO JA ANTINTALO
(INV. K. N:o 30)

27436

23. KIVIRAUNIO ANNANTALON METSÄSSÄ.
(INV. K. N:o 33)